

УДК 343.98

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-308-312

**Василь
СТРАТОНОВ**[©]
доктор юридичних
наук, професор,
заслужений юрист
України
(Херсонський
державний
університет,
м. Херсон, Україна)

**Андрій
ДЗЮРБЕЛЬ**[©]
кандидат
юридичних наук
(Західноукраїнський
національний
університет,
м. Тернопіль,
Україна)

ЗНАЧЕННЯ АНАЛІЗУ СТАНУ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ НЕРОЗКРИТИХ ЗЛОЧИНІВ, СКОЄНИХ У МИНУЛІ РОКИ

Врахування абсолютних показників кількості розкритих злочинів свідчить лише про рівень роботи правоохоронних органів з їх розкриття, а от при визначенні рівня ефективності діяльності в цілому необхідно враховувати дані про нерозкриті кримінальні злочини, що дозволяє отримати повну інформаційну модель якості роботи відповідного органу і, як наслідок, підрозділу та конкретних осіб. Аналіз практики розкриття і розслідування нерозкритих злочинів минулих років засвідчив, що ефективність роботи за цим напрямом забезпечується на основі об'єднання зусиль органів досудового розслідування, процесуальних керівників, слідчих суддів та оперативних підрозділів із залученням комплексу рекомендацій, спрямованих на вдосконалення діяльності з розкриття і розслідування нерозкритих злочинів минулих років, за різними формами взаємодії цих підрозділів і посадових осіб загалом та окремих працівників зокрема. Тому в представленому дослідженні приділено увагу саме цьому питанню. Звичайно, на процес розкриття та розслідування злочинів впливають певні чинники як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Тому для покращення цього напрямку роботи, а саме з розкриття і розслідування злочинів минулих років, необхідно проводити комплексний аналіз тих відомостей та інформації, котрі наявні в кримінальному провадженні, на що і звертається увага. Використання даних аналізу кримінальних проваджень дозволить проводити заходи зі встановлення осіб, причетних до скоєння нерозкритих злочинів категорії минулих років, надаватиме підстави для проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій і заходів розшукового характеру. Тому навіть окремі представлені пропозиції щодо використання аналізу матеріалів проваджень у справах щодо нерозкритих злочинів минулих років сприятимуть висуненню нових версій працівниками правоохоронних органів, плануванню проведення спільної роботи, а саме проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а в цілому – якіснішому проведенню розслідування, направленому на розкриття та розслідування злочинів, котрі було віднесено до нерозкритих злочинів минулих років.

Ключові слова: досудове розслідування, розкриття злочину, методика розслідування, аналіз, нерозкритий злочин, злочини минулих років.

Постановка проблеми. Зважаючи на те, що в період воєнного стану значно зросла кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, особливого значення набуває процес їх розкриття та розслідування. Важливо під час досудового розслідування дотримуватися вимог кримінального процесуального законодавства, зокрема щодо повного, об'єктивного та всебічного дослідження всіх обставин, як це передбачено в Кримінальному процесуальному кодексі України [1, с. 20]. Окреслений процес не завжди можливий, особливо в межах процесуальних строків. Насамперед це зумовлено об'єктивними причинами, викликаними тимчасовою окупацією окремих територій, обмеженим доступом для проведення слідчих (розшукових) дій (через обстріли, відсутність чи хворобу потерпілого, внутрішнє переміщення осіб із різним процесуальним

© В. Стратонов, 2024
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7548-0630>
stratonov@ksu.ks.ua

© А. Дзюрбель, 2024
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1778-8699>
tayfun.77@ukr.net

статусом тощо). Тому значну кількість уже зареєстрованих кримінальних правопорушень із тих чи інших об'єктивних підстав буде віднесено до категорії «нерозкритих злочинів минулих років». Сучасний стан та розвиток криміналістичної методики стосовно нерозкритих злочинів минулих років в Україні не до кінця відповідає потребам практики і потребує комплексного дослідження. Проте з огляду на обсяг цієї наукової роботи зупинимось лише на деяких організаційних елементах розшукової діяльності щодо розкриття та розслідування нерозкритих злочинів минулих років.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми.

Питанням розслідування нерозкритих злочинів минулих років у криміналістичній науці приділялась увага такими авторами: В. Бахін [2], В. Горбачевський, В. Захаров, І. Ієрусалімов [3], І. Малютін [4], В. Стратонов [5] та ін.

Комплексне дослідження, присвячене розслідуванню нерозкритих злочинів минулих років, проводилось О. Лускатовим [6]. Незважаючи на те, що дослідження здійснювалось у 2006 р., а отже, на основі вже нечинного кримінально-процесуального законодавства, воно містить досить велику кількість напрацювань, котрі на сьогоднішній день не втрачають науково-практичної цінності.

Метою статті є актуалізація окремих аспектів як криміналістичної тактики, так і методики розслідування нерозкритих злочинів минулих років.

Виклад основного матеріалу. Зміст поняття «нерозкриті злочини минулих років» нами сприймається як злочини, вчинені у роки, що передують поточному, чи, інакше кажучи, це злочини, досудове розслідування у кримінальних провадженнях про які зупинено не пізніше 31 грудня року, що минув, перед роком, у якому проводяться заходи з їх розкриття та розслідування. Проте деякі автори вважають, що до нерозкритих належать такі злочини, у яких у визначений законом термін проведено розслідування, але зібрані докази не привели до встановлення винної особи, і у зв'язку з цим провадження зупинено [7].

Власне, на нашу думку, ці два визначення суттєво не впливають на структуру методики розслідування нерозкритих злочинів минулих років, котру було запропоновано О. Лускатовим [8]. Більш важливим, аніж визначення поняття нерозкритих злочинів, про що вже йшлося [5], на нашу думку, є питання організації та тактики проведення розкриття та розслідування у них. Успішне розкриття та розслідування цих кримінальних правопорушень можливе на основі аналізу наявних матеріалів у відповідних кримінальних провадженнях. Цей аналіз дасть змогу отримати та використати додаткові дані, котрі можуть сприяти розкриттю злочину залежно від слідчо-розшукової ситуації у кримінальному провадженні. У процесі проведення заходів із розкриття злочинів та розслідування кримінальних проваджень за злочинами минулих років відповідні працівники постійно вивчають, аналізують отриману інформацію, приймаючи рішення про те, чи є вона доказовою, вагомою для проведення розслідування. Тому для покращення такого напрямку роботи, як розкриття і розслідування злочинів минулих років, необхідно проводити комплексний аналіз тих відомостей та інформації, що наявні у кримінальному провадженні, а саме: відповідних списків, таблиць, обліків, схем, графіків, інформації, отриманої непроцесуальним шляхом, тощо. Це дозволить більш ефективно і цілеспрямовано організувати роботу щодо вивчення тих проваджень, у яких злочин не розкрито, незалежно від часу отримання ними такого статусу. З огляду на положення чинного КПК України заходи зі встановлення осіб, причетних до скоєння нерозкритих злочинів категорії минулих років, слідчий повинен здійснювати у взаємодії з оперативними працівниками та у таких формах: спільне вивчення та аналіз матеріалів первинного розслідування, наступне планування заходів щодо розкриття та розслідування злочинів; спільна робота слідчого й оперативних працівників у слідчо-оперативних групах; взаємний і систематичний обмін інформацією між слідчим та оперативними працівниками в ході роботи у зупиненій справі; направлення слідчим доручень працівникам оперативних підрозділів для проведення окремих слідчих дій та заходів розшукового характеру; надання допомоги слідчому оперативними працівниками при проведенні слідчих і розшукових дій тощо.

Слід зазначити, що важлива роль у розкритті злочинів минулих років відведена встановленню особи злочинця та нових джерел доказів на основі використання даних, що характеризують спосіб їх вчинення. При вчиненні однорідних злочинів, як правило, використовуються однакові прийоми і засоби, що характеризують звички та навички злочинця. Тому збіг способів вчинення двох або декількох злочинів є підґрунтям для

побудови і перевірки версії про ймовірність вчинення їх однією і тією самою особою. У цьому випадку фактичні дані про встановлену особу злочинця у вже розкритому злочині можуть сприяти розкриттю злочину, скоєного аналогічним способом, з використанням аналогічного злочинного знаряддя тощо.

Розкриття злочину з використанням даних про спосіб його вчинення має поділятися на такі етапи: створення логічної моделі способу вчинення нерозкритого злочину; підбір даних про злочини, вчинені аналогічним способом; аналіз даних, що співпадають стосовно способів вчинення зазначених злочинів; визначення можливостей заповнення існуючих прогалів і використання доказів в об'єднаному в одне (на основі проведеного аналізу) кримінальному провадженні.

Побудова логічної моделі вчинення злочину здійснюється шляхом уявного відтворення дій злочинця з моменту його появи на місці злочину до моменту приховування його слідів. Основою для цього можуть бути дані про слідову картину на місці події та інші обставини вчинення злочину [9].

Модель способу вчинення злочину повинна відображати найбільш типові ознаки діяльності з підготовки, вчинення та приховання слідів злочину. Наприклад: спосіб проникнення злочинця на місце вчинення злочину; використання ним знаряддя; час знаходження на місці події; припущення про речі, що їх взяв із собою; в який спосіб та в якому напрямку залишав місце злочину; які при цьому залишив сліди; що конкретно зробив для приховування злочину [10].

Необхідно також вивчити дані про злочини, що вчинені способом, аналогічним нерозкритому злочину.

З цією метою аналізуються як самі кримінальні провадження, так і контрольно-наглядові справи, ОПС, відповідні криміналістичні обліки. Також вивчаються та аналізуються матеріали кримінальних проваджень, що були закриті за ст. 284 КПК України [1].

У процесі аналізу кримінальних проваджень з метою виявлення злочинів, вчинених аналогічним способом, необхідно керуватися не тільки видовою однорідністю злочинів, але й типовими діями злочинців, оскільки окремі, найбільш характерні ознаки (наприклад, проникнення в приміщення, вступ у контакт із жертвою) можуть співпадати (повторюватися) при здійсненні різних злочинів.

Порівняльний аналіз даних про способи вчинення злочинів іноді дозволяє зробити обґрунтований висновок про те, що вони скоєні однією й тією самою особою (групою). У цьому випадку член слідчо-оперативної групи (далі – СОГ) повинен перевірити й оцінити усі наявні докази стосовно кожного окремо визначеного кримінального провадження. Наприклад, якщо в одному зі проваджень відома особа злочинця, потрібно перевірити його можливу причетність до вчинення інших нерозкритих злочинів; якщо злочинець не встановлений узагалі, потрібно уточнити і взаємодоповнити розрізнені (за обсягом та змістом) дані, необхідні для його розшуку.

При вивченні кримінальних проваджень необхідно:

- скласти список усіх допитаних у справі осіб із викладом суті їхніх свідчень і окремих, найбільш значущих фактів та обставин, що можуть мати значення для розкриття злочину;
- у такий самий спосіб проаналізувати інші докази (висновки експертів, протоколи слідчих дій, речові докази, документи тощо);
- згрупувати вивчені матеріали за етапами розслідування: початкова інформація (протокол огляду місця події, протоколи допиту потерпілого, очевидців злочину, осіб, які першими виявили подію); докази, що отримані при перевірці кожної з версій.

При цьому потрібно:

- виділити осіб, згадки про яких містяться у вивчених матеріалах, але які чомусь не були раніше допитані, хоча їхні свідчення можуть становити інтерес для слідства;
- виявити у матеріалах провадження, що вивчається, наявні протиріччя;
- проаналізувати, наскільки повно і всебічно перевірена в ході розслідування кожна з версій про причетність до вчинення злочину певних осіб. Зокрема, чи немає прогалів у перевірці їхніх алібі, чи проведена у належний спосіб перевірка показань осіб, які підтвердили алібі, а також документів, що свідчать про алібі, на об'єктивність;
- перевірити, чи всі можливі науково-технічні засоби і методи використані у процесі досудового розслідування;

– встановити, чи не містяться у матеріалах провадження дані, що дозволяють висунути версію про вчинення злочину особою, згадки про яку є в справі, але її ретельна перевірка на причетність до злочину в ході досудового розслідування не здійснена.

У процесі аналізу матеріалів кримінальних проваджень про нерозкриті злочини постає необхідність виходити з мінімальної поінформованості слідчого і членів СОГ та потреба у вивченні заново усіх матеріалів за такою схемою:

– розподіл усіх матеріалів у хронологічній послідовності залежно від їх складання чи надходження;

– вивчення кримінальних проваджень та інших матеріалів для одержання уяви про подію і її обставини;

– ознайомлення з планом слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, що використовувалися на первинному етапі;

– перевірка ступеня його виконання;

– детальне вивчення систематизованих у хронологічній послідовності протоколів слідчих дій, інших документів для визначення якості перевірки усіх версій, повноти проведення та фіксації результатів слідчих дій, визначення ступеня оцінки й використання отриманих результатів, зіставлення даних для виявлення протиріч як між різними документами, так і всередині них, виділення інформації щодо прикмет злочинця, способу вчинення злочину;

– використання даних про прикмети винної особи та спосіб вчинення злочину для пошуку кримінальних справ і матеріалів про інші злочини;

– визначення причин об'єктивного та суб'єктивного характеру, через які злочин залишився нерозкритим;

– виявлення чинників, що позитивно або негативно впливають на розслідування;

– визначення потенційної можливості заповнення прогалин і недоліків вже проведеного слідства, а також усунення чи пом'якшення дії чинників, що негативно впливають на хід розкриття і розслідування злочину;

– визначення нових напрямів і можливостей для пошуку винної особи.

Як допоміжний інструмент, що фіксує результати аналізу матеріалів кримінального провадження та КНС за вищевказаною схемою, слід складати детальні довідки-аналізи.

Висновки. Таким чином, враховуючи викладене, можемо констатувати, що аналіз стану нерозкритих злочинів, що були вчинені в минулому, є запорукою їх розкриття та розслідування. Тому пропонуємо деякі конкретні рекомендації щодо застосування саме методу аналізу у процесі розкриття та розслідування нерозкритих злочинів минулих років. Ця стаття стане корисною для практичних працівників і науковців, які цікавляться зазначеним напрямом роботи.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Станом на 1 вересня 2023 року / за заг. ред. В. М. Стратонова. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2023. 1208 с.

2. Бахін В. П. Криміналістика. *Інтернет-бібліотека української студентської літератури з юридичних дисциплін*. URL : <https://ibl.pp.ua/2/000114.html>.

3. Горбачевський В. Я., Захаров В. І., Іерусалімов І. О. та ін. Криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування нерозкритих злочинів минулих років (умисних вбивств та тяжких тілесних ушкоджень) : навч.-практ. посібник. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2001. 68 с.

4. Малютін І. А. Взаємодія органів попереднього слідства у зупинених кримінальних справах як одна з форм боротьби зі злочинністю. *Право України*. 2004. № 4. С. 73–77.

5. Стратонов В. М., Літвін В. В. Проблеми розмежування понять «розкриття», «розшук», та «розслідування» щодо злочинів минулих років. *Вісник Прокуратури*. 2014. № 3 (153). С. 90–95.

6. Лускатов О. В. Розслідування нерозкритих злочинів минулих років : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2006. 20 с.

7. Лускатов О. В. Особливості розслідування нерозкритих злочинів минулих років : лекція. Дніпропетровськ : Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2003. 36 с.

8. Лускатов О. В. Структура методики розслідування нерозкритих злочинів минулих років. *Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ*. 2004. № 3 (17). С. 373–379.

9. Hryhorenko A. Problems of application of the reconstruction method during the inspection

of the scene. *KELM*. 2021. № 1 (37). Vol. 1. P. 174–179.

10. Hryhorenko A., Musiienko O., Boiko-Dzhumelia V., Sakovskyi A., Myrovska A. Reconstruction as a method of crime investigation. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. Issue 45. P. 113–119.

Надійшла до редакції 26.02.2024

Прийнято до опублікування 05.03.2024

References

1. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy. Stanom na 1 veresnia 2023 roku [Scientific and practical commentary on the Criminal Procedure Code of Ukraine. As of September 1, 2023] / za zah. red. V. M. Stratonova. Kyiv : Vydavnychiy dim «Profesional», 2023. 1208 p. [in Ukr.].
2. Bakhin, V. P. Kryminalistyka [Criminalistics]. *Internet-biblioteka ukrainskoi studentskoi literatury z yurydychnykh dystsyplin*. URL : <https://ibl.pp.ua/2/000114.html>. [in Ukr.].
3. Horbachevskiy, V. Ya., Zakharov, V. I., Iierusalimov, I. O. ta in. (2001) Kryminalistychnе zabezpechennia rozkryttia ta rozsliduvannia nerozkrytykh zlochyniv mynulykh rokiv (umysnykh vbyvstv ta tiazhykykh tilesnykh ushkozden) [Forensic support for the disclosure and investigation of unsolved crimes of the past years (intentional murders and grievous bodily harm)] : navch.-prakt. posibnyk. Kyiv : Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav Ukrainy. 68 p. [in Ukr.].
4. Maliutin, I. A. (2004) Vzaiemodiia orhaniv poperednoho slidstva u zupynenykh kryminalnykh spravakh yak odna z form borotby zi zlochynnistiu [Interaction of preliminary investigation bodies in stopped criminal cases as one of the forms of fighting crime]. *Pravo Ukrainy*. № 4, pp. 73–77. [in Ukr.].
5. Stratonov, V. M., Litvin, V. V. (2014) Problemy rozmezhuвання poniat «rozkryttia», «rozshuk», ta «rozsliduvannia» shchodo zlochyniv mynulykh rokiv [Problems of distinguishing the concepts of «disclosure», «search», and «investigation» in relation to crimes of the past years]. *Visnyk Prokuratury*. № 3 (153), pp. 90–95. [in Ukr.].
6. Luskatov, O. V. (2006) Rozsliduvannia nerozkrytykh zlochyniv mynulykh rokiv [Investigation of unsolved crimes of the past years] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 / Khark. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv. 20 p. [in Ukr.].
7. Luskatov, O. V. (2003) Osoblyvosti rozsliduvannia nerozkrytykh zlochyniv mynulykh rokiv [Peculiarities of the investigation of unsolved crimes of the past years] : leksiia. Dnipropetrovsk : Yuryd. akad. M-va vnutr. sprav. 36 p. [in Ukr.].
8. Luskatov, O. V. (2004) Struktura metodyky rozsliduvannia nerozkrytykh zlochyniv mynulykh rokiv [The structure of the methodology of investigation of unsolved crimes of the past years]. *Naukovyi visnyk Yurydychnoi akademii Ministerstva vnutrishnikh sprav*. № 3 (17), pp. 373–379. [in Ukr.].
9. Hryhorenko, A. (2021) Problems of application of reconstruction method during the inspection of the scene. *KELM*. № 1 (37). Vol. 1, pp. 174–179.
10. Hryhorenko, A., Musiienko, O., Boiko-Dzhumelia, V., Sakovskyi, A., Myrovska, A. (2021) Reconstruction as a method of crime investigation. *Amazonia Investiga*. Vol. 10. Issue 45, pp. 113–119.

ABSTRACT

Vasyl Stratonov, Andriy Dzyurbel. Significance of analysis of the state of disclosure and investigation of unsolved crimes committed in the past year. Taking into account the absolute indicators of the number of solved crimes indicates only the level of work of law enforcement agencies in solving them, but when determining the level of efficiency of activity in general, it is necessary to take into account data on unsolved criminal crimes, which allows obtaining a complete information model of the quality of work of the relevant body, and, as a consequence unit and specific persons. The analysis of the practice of disclosure and investigation of unsolved crimes of past years showed that the effectiveness of work in this area is carried out on the basis of the combined efforts of pre-trial investigation bodies, procedural managers and operational units, which includes a set of recommendations aimed at improving the activities of disclosure and investigation of unsolved crimes of past years by various forms of interaction of these units in general and individual employees in particular. Of course, the process of uncovering and investigating crimes is influenced by certain factors, both objective and subjective. Therefore, in order to improve this line of work, namely the disclosure and investigation of crimes of the past years, it is necessary to carry out a comprehensive analysis of the information and data available in the criminal proceedings, which the authors pay attention to. The use of data from the analysis of criminal proceedings will allow to carry out measures to identify persons involved in the commission of unsolved crimes of the category of past years, will provide grounds for conducting separate investigative (search) and covert investigative (search) actions, and measures of a detective nature. Therefore, even individual proposals of the authors, regarding the use of the analysis of the materials of proceedings on unsolved crimes of the past years, will help law enforcement officials to put forward new versions, to plan joint work, namely, the conduct of separate investigative (search) and secret investigative (search) actions, and in general, better quality conduct an investigation aimed at uncovering and investigating crimes that were classified as unsolved crimes of previous years.

Keywords: pre-trial investigation, crime detection, investigation method, analysis, unsolved crime, crimes of the past years.